
Vem pollinerar tibast i Sverige?

stephen manktelow, börge pettersson & rein treufeldt

Den 10 april 2004 var en solig men sval dag på Omberg i Östergötland. Rein Treufeldt höll på att fotografera en blommande tibastbuske *Daphne mezereum* när en stor svävfluga *Bombylius major* började besöka flera blommor på busken. Besöken varade ca 10 sekunder i varje blomma och Rein kunde ta fyra bra bilder. Bilden visar attflugans sugsnabel var täckt i hela sin längd av gult pollen redan innan den nådde den första blomman på busken. Ändå är det helt klart att det är tibastpollen som syns påflugans mundelar. Dels är färgen helt överensstämmande med tibastens ståndare och pollen och dels hade inga av de samtidigt utslagna blommorna i omgivningen (hästhov, blåsippa och någon enstaka vitsippa) tillräckligt djupa blommor för att deras pollen skulle avsätta sig på sugsnabelns övre delar.

Rein tog kontakt med Börge Pettersson för att visa bilderna och höra vad som är känt om pollinationsförhållandena hos tibast. Börge kontaktade då Stephen Manktelow som redan 1991 gjort en studie av pollinationsbiologin hos denna supertidigt blommande buske. Följande redogörelse bygger i huvudsak på

Stephens opublicerade data som bl.a. grundar sig på blombiologiska undersökningar och bevakning efter blombesökare under sammanlagt sju timmar dagtid och fem timmar nattetid, samt att han tillbringade i stort sett alla dygnets ljusa timmar under en månads tid i populationen.

Tibastblommorna i Sverige saknar nektar men har en tilldragande hyacintliknande lukt. Det finns åtta ståndare som sitter i kronpipen fyra och fyra i två nivåer. Under dessa sitter den korta pistillen med ett äggformigt, enfröigt fruktämne, ett kort stift och ett odelat, runt märke. Växten är självfertil och en tiondel av blommorna sätter frukt genom passiv självpollination om de inte pollineras på annat sätt. Den naturliga frukt-sättningen var i Stephens undersökning 67%.

Blommans byggnad tyder på att den är anpassad till besök av insekter med långa tunna mundelar och som antingen kan samla in och äta pollen eller av doft och färg luras att tro att blommorna innehåller nektar. Detta stämmer in på flertalet tidiga dag- och nattfjärilar, långtungade bin (speciellt humlor) och större svävflugor med lång snabel. Från Sverige har det hittills

saknats observationer av sådana blombesökare. Stephen såg under sin månad i populationen bara en citronfjäril och en humla kortvarigt landa på blomställningar utan att söka föda. Däremot observerade han ett antal mindre insekter (skinnbaggar, steklar och tripsar) samt kvalster som kröp i blommorna. Knappast någon av dessa flyttar sig mellan tibastindivider och de kan därför inte utföra korspollination. De kan däremot underlätta självpollination inom enskilda blommor och mellan närsittande blommor på samma buske.

Från Storbritannien och Tyskland finns rapporter om dagfjärilar (citron-, tistel- och näselfjäril samt påfågelläga) som besökare. Här skall också nämnas att Rein Treufeldt såg en citronfjäril som besökte minst

tio tibastblommor på Omberg strax innan han fotograferade svävflugan. Humlor har observerats på tibastblommor i Finland, Nederländerna och Tyskland. Det finns också en tysk rapport som nämner svävflugor.

Sammanfattningsvis kan tibasten troligen pollineras på följande olika vis:

Genom självpollination när blommans eget pollen faller direkt på märket.

Genom att småinsekter och kvalster för över eget pollen till märket.

Genom att fjärilar och humlor korspollinerar när de luras att söka nektar.

Genom att svävflugor korspollinerar när de hämtar pollen som föda.■

Om du har egna observationer av blombesökare på tibast kontakta:

Stephen Manktelow <stephen.manktelow@c.lst.se>

Börge Pettersson <borge.pettersson@cbm.slu.se>

Stor svävfluga Bombylius major med pollen utefter hela sugsnabeln på väg att besöka en ny tibastblomma. Dessa snabba flygare utnyttjar inte bara nektar som föda utan även pollen. Från tibasten kan de dock bara få pollen eftersom nektar saknas i dess blommor.

Foto: Rein Treufeldt.

Grattis, Johan Nilsson och Ulf Svensson!

Johan Nilsson, Naturvårdsverket, tilldelades i våras Ebbe Nielsen-priset med motiveringen "for Innovation in Combining Biosystematics and Biodiversity Informatics Research". Johan har varit frontfigur i uppbyggnaden av det populära, internetbaserade fågelrapporteringssystemet Svalan och dess efterföljare Artportalen. Prissumman på 35 000 USD mottog han i Mexiko. När Fauna och Flora mötte Johan vid Ottenby fågelstation i maj hade han välförtjänt uppdaterat sig med ny tubkikare och digitalkamera.

Ulf Svensson fick ArtDatabankens naturvårdspris 2004. Priset delades ut av miljöminister Lena Sommestad vid ArtDatabankens konferens Flora- och Fauna-

vård 2004 i april. Ulf Svensson är jurist, diplomat och miljöförhandlare med många års erfarenhet av internationellt arbete inom miljövårdsområdet.

Prismotiveringen lyder: "Med kunskap och starkt engagemang för biologisk mångfald har Ulf Svensson med stor diplomatisk förmåga, uthållighet och skicklighet att finna formuleringar, lyckats förankra de för miljön bästa lösningarna i internationella förhandlingar och konventionstexter. Särskilt kan nämnas Konventionen om biologisk mångfald där han har varit en viktig drivande kraft. Ulf:s höga trovärdighet och enastående insatser utanför rampljuset gör honom till en unik miljöförhandlare som lyckats bygga broar mellan biologer och politiker och mellan länder."